

Nr 4.

Ankom till riksdagens kansli den 14 mars 1918 kl. 12 n.

*Konstitutionsutskottets utlåtande, i anledning av väckta motioner
om ändring i vissa delar av lagen om val till riksdagen.*

Närvarande: herrar Mannheimer, Larsson i Västerås, Clason, Bellinder, Hellberg, K. J. Ekman, von Geijer, von Mentzer, Olof Olsson, greve Alexander Hamilton, von Zweigbergk, Hallén *), Kropp, Räf, Hildebrand, von Sneidern, Olsson i Broberg *), Persson i Tofta, Vennerström *) och Runefors *).

*) Ej närvarande vid utlåtandets justering.

Till konstitutionsutskottets behandling hava hänvisats motionerna: nr 2 i första kammaren av herr *Hellberg*, nr 83 i första kammaren av herr *August Ljunggren*, nr 120 i andra kammaren av herr *Vennerström* m. fl. (i det följande kallad herr Vennerströms motion),

nr 121 i andra kammaren av herr *Olsson* i Rösta och

nr 175 i andra kammaren av herr *Bengtsson* i Norup.

Herr *Hellberg* hemställer,

att riksdagen måtte besluta i lagen om val till riksdagen av den 26 maj 1909 införa bestämmelser av den innebörd som angives i följande förslag till ändringar och tillägg i denna lag, nämligen:

1) orden »inverka ej på valet» i andra stycket av § 57 utbytas mot uttrycket »anses ogilla»;

2) efter § 60 insättes en ny paragraf av denna lydelse:

Om av den i § 57 andra stycket sagda eller annan anledning samtliga valsedlar från ett eller flera valdistrikt blivit förklarade ogilla eller om de genom olyckshändelse gått förlorade, skall sammanräkningen icke avslutas, utan Konungens befallningshavande har då att genom beslut som icke får

överklagas omedelbart utsätta och på vanligt sätt låta kungöra nytt val för detta eller dessa distrikt att hållas senast inom tio dagar. Först sedan de i § 55 omnämnda handlingar från det eller de nya valen inkommit till Konungens befallningshavande, fullföljes med iakttagande av bestämmelserna i § 57 första stycket den avbrutna röstsammanräkningen;

3) som följd av denna nya § 61 ändras den nuvarande § 61 till 62 den nuvarande § 62 till 63 o. s. v.

Herr *August Ljunggren* hemställer,

att riksdagen måtte besluta i lagen om val till riksdagen av den 26 maj 1909, införa — förutom bestämmelser i den riktning herr *Hellberg* i sin berörda motion föreslagit — jämväl föreskrifter, varigenom

dels dessa bestämmelser må kunna tillämpas även för det fall, att Konungen efter anförda besvär över Konungens befallningshavandes beslut finner anledning att kassera de avgivna rösterna inom ett eller flera valdistrikt,

dels valkuvert enligt § 48 i vallagen skola av Konungens befallningshavande kostnadsfritt — efter rekvisition av vederbörande valförrättare — tillhandahållas,

dels i vallagen uttryckliga ansvarsbestämmelser stadgas för försumliga valförrättare.

Herr *Vennerström* m. fl. hemställa,

att riksdagen måtte besluta förändra lagen om val till riksdagen av den 26 maj 1909 i den riktning

1) att ansvarspåföljd stadgas för uppenbart försumliga valförrättare;

2) att staten i stället för kommunerna tillhandahåller godkända valkuvert av den beskaffenhet, som i § 48 vallagen föreskrives;

3) att, för den händelse samtliga valsedlar från något distrikt blivit kasserade, omval stadgas, icke som nu för hela valkretsen, utan blott för det eller de distrikt, från vilka valsedlarna blivit kasserade.

Herr *Olssons* motion är likalydande med herr *Ljunggrens*.

Herr *Bengtsson* i Norup hemställer,

att riksdagen måtte besluta, att de valkuvert, som skola användas vid riksdagsmannaval skola tillhandahållas vederbörande valförrättare genom statens försorg antingen kostnadsfritt eller till statens självkostnadspris, och tillåter jag mig hemställa, att vederbörande utskott måtte föreslå de förändringar i gällande lag, som betingas av ovanstående förslags genomförande.

Herr Hellbergs
motion.

Herr *Hellberg* har till stöd för sin hemställan anført följande:

»I inte mindre än sex fall har det under fjolåret inträffat, att val till

riksdagens andra kammare blivit upphävda och nya val måst anställas därför att till följd av någon försumlighet å valförrättarens sida samtliga de avgivna rösterna från ett eller flera valdistrikt blivit kasserade.

Det råder ett uppenbart missförhållande mellan fel och påföljd i sådana fall.

Det är orimligt, att en hel valkrets skall få underkasta sig besväret av omval därför att vederhörande valförrättare inom ett enda eller ett par distrikt inte som sig bort har fullgjort sina åligganden. Valkretsen består kanske av 30—40 kommuner, och alla dessa skola välja om därför att inom blott en enda av dem allt inte gått fullt lagenligt till vid det ordinarie valet. Det nya valet kommer därtill att äga rum under en årstid som är synnerligen olämplig, det medför en ny agitation, som kräver tid, krafter och kostnader, det river upp de annars för det året avslutade parti-striderna och framkallar lätt ökad bitterhet mellan de kämpande.

Den naturligaste påföljden för en valförrättares försumlighet kunde väl tyckas vara, att denne drabbades av något ansvar. Yrkanden därpå ha också hörts under diskussionen rörande fjolårets omval. Enligt en och annans mening skulle sådant ansvar redan efter nu gällande lag kunna ådömas. Det har dock veterligen inte förekommit att den paragraf i strafflagen, 25 kap. 22 §, vars första stycke likställer fel av den som förordnats att »ämbete eller tjänsteärende förrätta», med fel av ämbetsmän, blivit tilllämpad på här ifrågavarande fall. Det torde nog därför behövas ett uttryckligare stadgande, därest ansvarspåföljd skall träffa felaktiga valförrättare.

Att en sådan påföljd skulle skärpa deras noggrannhet, som komme att utsättas för densamma, är väl sannolikt, även om den givetvis måste bli av rätt lindrig art. Men någon absolut förebyggande verkan finge den ju inte. Om trots den en försummelse som medförde kassering av samtliga valsedlarna från ett distrikt bleve begången, så skulle också i ett sådant fall nytt val ett par månader efter de ordinarie valen kunna ådömas en valkrets lika väl som nu.

I fall ansvarspåföljd för valförrättare skulle anses lämplig att införa, så borde den därför kompletteras med en annan bestämmelse, som förordats av fyra reservanter till 1912 års konstitutionsutskotts avstyrkande utlåtande över de motioner om åtgärder mot masskassering av valsedlar, som då väckts av herrar Holmdahl och Nilson i Örebro. Nämnda reservanter — herrar Hellberg, Wavrinsky, Branting och Larsson i Västerås — yttrade:

»Kassering av hela valsedelmassan från ett visst valdistrikt utan någon valmännens förskyllan utgör en så svår kränkning av en viktig medborgar-

rätt, att definitivt betryggande åtgärder däremot böra vidtagas. En enkel och fullt effektiv sådan åtgärd vore att stadga omval för det distrikt, ifrån vilket samtliga avgivna valsedlar blivit kasserade på grund av fel från valförrättarens sida. Samma stadgande borde också gälla för den händelse alla valsedlar från ett valdistrikt genom någon yttre tillfällighet (eldsvåda, missöde på posten eller liknande) gått förlorade. Att vissa olägenheter kunna tänkas följa med dylika partiella omval må väl erkännas, men de väga dock icke över den trygghet för valmännens rätt som ensamt ett sådant stadgande synes kunna fullt skänka.»

Om ett stadgande av den innebörd, som i denna reservation anges, bleve insatt i vallagen, så skulle de väsentliga olägenheterna av ett omval vara avlägsnade. De nya val, som den röstsammanräknande myndigheten skulle äga att utsätta, komme ju nämligen endast att drabba det eller de valdistrikt, för vilka någon felaktighet begåtts (eller eventuellt någon olyckshändelse inträffat), och då nämnda val genast bleve utsatt att hållas inom en mycket kort tid, komme det att så nära som möjligt sammanfalla med de övriga valen och därför inte heller i regel framkalla någon ny valstrid. För en försumlig valförrättare bleve det också en snar och kännbar straffpåföljd, sannolikt lika kännbar som något laga ansvar, om han ensam bland sina kolleger inom kretsen finge utstå obehaget av en blott några få dagar efter en förra följande ny valförrättning, till vilken såväl han själv som alla däri deltagande visste, att de besvärats blott därför att han inte förstätt att rätt fullgöra sitt förtroendeuppdrag.

Mot sådana partiella omval har anmärkts, att de voro onödiga för den händelse de kasserade rösterna inte inverka på valutgången. Men även om de inte på något vis skulle göra det, så är, såsom i den anförda reservationen framhållits, det principiellt oriktigt, att hela den aktiva valmanskåren inom en socken eller sockendel utan någon sin förskyllan liksom utstrykes från de röstandes antal. Det är av en viss vikt, att de olika partiernas röstsiffror vid ett val bli så exakta som möjligt. Och även om röstmängden från ett valdistrikt inte direkt skulle inverka på valutgången i något avseende, så kan det ändå tänkas medföra menliga verkningar om den kasseras, exempelvis därigenom att till följd därav röstskillnaden mellan två partier minskas till några få röster och såmedels möjligheten för klagomål över valutgången ökas.

Emellertid är det vid en röstsammanräkning så gott som omöjligt att avgöra om rösterna från ett valdistrikt inverka på valutgången. Det är

lätt nog att räkna ut, om de kunna förändra representanternas fördelning på de olika partierna. Men det låter sig näppeligen göra att uträkna, huruvida de kunna på något sätt inverka på platsfördelningen inom varje särskilt parti. Ty denna fördelning berör ju inte endast den eller dem som bli valda utan även den eller dem som i händelse av deras avgång skola inträda i deras ställe. Och om det även kan medges, att denna senare omständighet i de flesta fall inte har någon större vikt, så är det dock, när det gäller en sådan medborgerlig angelägenhet av första ordningen som ett riksdagsval, alldeles oberättigat att blott på grund av en annan persons formella försumlighet (eller en olycklig tillfällighet) ett större antal röstberättigade skola förhindras att på denna angelägenhet öva sitt lagliga inflytande.

I enlighet med vad som uttalats i den förut anförda reservationen från 1912, torde distriktsomval böra föreskrivas även för de visserligen sällsynta fall, då hela valsedel mängden från ett eller flera distrikt till följd av någon olyckshändelse inte kommit till sin rätt vid röstsammanräkningen.

Därest så vid en röstsammanräkning det på här angivna grunder befinnes, att ett sådant distriktsomval måste äga rum, bör förrättningen avbrytas och uppskjutas, dag för valet bör genast utsättas och denna dag bör bestämmas så, att den infaller inom den allra närmaste tiden. För att den avsedda skyndsamheten inte må på något sätt kunna förhindras, bör också beslutet om nyvalet undantagas från överklagningsrätten. En följd därav kan då naturligtvis någon gång bli, att en röstkassering, som överklagad skulle blivit upphävd i högre instans, får bestå. Men den olägenheten måste väl erkännas vara mycket mindre än den tidsutdräkt, som klagomål i flera fall skulle komma att medföra, och ännu mycket mindre än de omval som nu för ett enda distrikts skull kunna ådömas alla kommuner inom en hel valkrets flere månader efter det ordinarie valet.»

Motiveringen i herrar Ljunggrens och Olssons motioner är av följande lydelse:

Herrar Ljunggrens och Olssons motioner.

»I motion nr 2 inom första kammaren har herr Mauritz Hellberg föreslagit vissa ändringar och tillägg i vallagen, åsyftande att råda bot på de påföljder i form av omval, som för närvarande äro förknippade med masskassering av röstsedlar vid val till riksdagens andra kammare.

I motionen antydes att den naturliga påföljden för en valförrättares försumlighet kunde tyckas vara, att denne drabbades av ansvar, men något förslag härom framlägges icke.

Klart är, att om herr Hellbergs motion bifalles, omval inom en hel valkrets icke skulle behöva ifrågakomma i den omfattning, som nu är fallet.

Däremot lär det kunna inträffa, att Konungens befallningshavande slutför sammanräkningen inom hela valkretsen och att därefter sådana klagomål framkomma, att Konungen finner skäl upphäva valet. I sådant fall kvarstår även med den av herr Hellberg föreslagna förändringen samma olägenhet, som nu är rådande, nämligen att nytt val måste företagas inom hela valkretsen.

De av herr Hellberg föreslagna bestämmelserna torde därför behöva kompletteras därhän, att de jämväl äga sin tillämpning i det fall, som nu berörts.

Enligt § 48 i vallagen »skola kuvert av ogenomskinligt papper, lika till storlek och beskaffenhet, tillhandahållas valmännen».

Upphävande av valen hava i allmänhet berott på, att denna bestämmelse icke blivit i detalj tillämpad. Detta missförhållande skulle lättast kunna undanröjas genom en bestämmelse med föreskrift, att valkuverten skulle genom Konungens befallningshavandes försorg tillhandahållas varje valförrättare. Efter en sådan anordning skulle det ankomma uteslutande på valförrättarens samvetsgrannhet, i vad mån bestämmelserna bleve strikte tillämpade.

Såsom en ytterligare kontroll härutinnan och i andra avseenden borde dock, enligt min mening och såsom från olika håll påyrkats, uttryckliga bestämmelser om ansvarsföljd för försumliga valförrättare införas i vallagen.»

Herr Vennerströms motion.

Till stöd för sin hemställan hava herrar Vennerström m. fl. anfört följande:

»Med anledning av händelser under 1911 års riksdagsmannaval motiverade vid 1912 års riksdag herrar Holmdahl och E. A. Nilson i Örebro var för sig om sådana ändringar i vallagen, att masskassering av valsedlar kunde undvikas. I sitt avstyrkande utlåtande yttrade konstitutionsutskottet bland annat: »Utskottet vill till en början framhålla, att då 1911 års val till riksdagens andra kammare voro de första som förrättades sedan lagen om val till riksdagen trätt i kraft, det måste betraktas såsom fullt naturligt, att en viss ovana från valförrättarnas sida gjort sig gällande i tillämpningen av de nya bestämmelserna, och att man därför torde förvänta, att ett felaktigt förfarande framdeles kommer att inträffa mindre ofta, i synnerhet om genom Kungl. Maj:ts försorg det tillställdes valförrättarna

circulär med upplysning om hur valförrättningen skall tillgå och med framhållande av sådana fel, som vid nu förrättade val blivit begångna.» Konstitutionsutskottet hade sålunda den föreställningen, att oegentligheterna vid 1911 års valförrättningar voro huvudsakligen beroende på bristande vana vid tillämpningen av den nya vallagen. Med ökad vana skulle de av motionärerna påtalade oegentligheterna försvinna.

Det kan icke sägas, att konstitutionsutskottets profetiska blick var skarpsynt. Dess ljusa förhoppningar ha grundligen kommit på skam. Utvecklingen har gått i motsatt riktning mot den av konstitutionsutskottet förspådda. Förhållandena vid 1911 års val äro ett himmelrike mot dem vid 1917 års. 1911 upphävdes blott ett riksdagsmannaval, i Hälsinglands södra valkrets. 1917 upphävdes av regeringsrätten icke mindre än 6 av de förrättade riksdagsmannavalen, nämligen i Norrbottens norra, Jämtlands norra, Stockholms läns norra, Stockholms läns södra, Hallands och Kristianstads läns nordvästra valkretsar. Dessutom hade även i en del andra valkretsar felaktigheter blivit begångna, dock icke så grova, att nya val måste komma till stånd. Det oeffterättlighetstillstånd, som avspeglades i denna mängd av överklagade eller upphävda riksdagsmannaval, är olidligt. Det är upprörande, att valmännen utan egen förskyllan skola genom masskassering av valsedlar berövas sin medborgarrätt eller nödgas underkasta sig det besvär och de utgifter, som äro förenade med ett omval. Det är på tiden, att valmännens rätt tryggas genom snabba och effektiva lagstiftningsåtgärder, som förhindra ett upprepande av 1917 års bedrövliga valskandal. Den revidering, som 1912 års konstitutionsutskott ännu icke ville vara med om, är nu av erfarenheterna bevisad vara mogen och övermogen.

För att få klarhet om de nödvändiga reformerna är det lämpligt att fall efter fall granska de år 1917 upphävda riksdagsmannavalen.

Vid sammanräkning av de vid valet i *Norrbottens läns norra valkrets* avgivna rösterna kasserades samtliga röster från Över-Torneå sockens första och andra valdistrikt, emedan enligt de inkomna valprotokollen valförrättningen i Över-Torneå sockens första distrikt slutat två timmar före den bestämda tidens utgång och valförrättningen i Över-Torneå sockens andra distrikt en timme före den bestämda tidens utgång. Över valet anfördes besvär, vari yrkades valens upphävande och utlysande av nytt val, enär de inom Över-Torneå båda valdistrikt avlämnade rösterna, tillhopa 143, jämte de röster, som kunnat avlämnas, därest valförrättningarna ej avslutats före den bestämda tiden, kunnat utöva inflytande på valets utgång.

I utslag den 27 okt. 1917 upphävde regeringsrätten valet, emedan i

målet vore upplyst, att valförrättningarna inom Över-Torneå sockens första och andra valdistrikt avslutats, i det första två timmar och i det senare en timme tidigare än i den om valet utfärdade kungörelsen föreskrivits, samt berörda omständigheter kunnat inverka på valets utgång.

Vid Konungens befallningshavandes sammanräkning av de inom *Jämtlands läns norra* valkrets avlämnade sedlarna antecknades, att de vid valet inom Frostvikens distrikt använda valkuverten (240 st.) och de inom Alanäs distrikt använda (238 st.) icke voro av ogenomskinligt papper utan att vid dess vändande mot dagern genom kuverten syntes partibeteckningen å valsedeln och delvis även namnen. Med anledning av stadgandet i § 48 vallagen fann därför Konungens befallningshavande skäligen förklara, att icke någon av de inom dessa valdistrikt avgivna valsedlarna skulle vid sammanräkningen tagas i beaktande.

Valet överklagades från skilda håll. Över de delar av besvären, som regeringsrätten i sitt utlåtande den 19 oktober ansåg sig böra gilla, uttalade sig regeringsrätten på följande sätt: »Vidkommande besvären i övrigt, så enär de valkuvert, som vid valförrättningen inom Frostvikens kommuns och Alanäs kommuns valdistrikt tillhandahållits valmännen, ej, på sätt i § 48 i lagen om val till riksdagen föreskrives, varit av ogenomskinligt papper, ty och som vid sådant förhållande de i berörda valkuvert inneslutna valsedlarna vore att anse såsom ogilla, alltså och då dessa valsedlar kunnat å valet öva inflytande, samt det anmärkta felaktiga förhållandet i avseende å de inom omförmälda valdistrikt använda valkuvertens beskaffenhet, vilket uppenbarligen vållats av valförrättaren, icke borde föranleda därtill att nämnda valsedlar vid sammanräkningen av valkretsens valsedlar icke medräknades, utan därtill, att det inom valkretsen förrättade valet i dess helhet vore att anse såsom ogiltigt, prövade regeringsrättens flesta ledamöter lagligt att, med upphävande av samma valförrättning, anbefalla Konungens befallningshavande att ofördröjligen föranstalta om nytt val för kretsen.»

Vid sammanräkningen av de vid valet inom *Stockholms läns norra valkrets* avlämnade valsedlarna anmärkte Konungens befallningshavande, att valsedlarna från Husby—Långhundra kommuns valdistrikt, till antalet 120, voro inlagda i två särskilda slag av kuvert, det ena till färgen grått och försett med perforerad kant, det andra till färgen blågrönt samt utan perforering, ävensom att valsedlarna från Knivsta kommuns valdistrikt, till antalet 149, voro inlagda i kuvert försedda med öppning på framsidan, varigenom namnen å valsedlarna tydligt kunde urskiljas. Under återopande av § 48 i val-

lagen fann Konungens befallningshavande samtliga valsedlar från dessa två valdistrikt ogilla. Vidare anmärktes, att å det från Angarns kommuns valdistrikt inkomna valprotokollet icke angivits antalet röstande men att valkuvertens antal utgjorde 29, vilket antal även överensstämde med i röstlängden gjorda anteckningar. Då emellertid valkuverten voro försedda med öppning på framsidan, varigenom namnen å valsedlarna kunde urskiljas, förklarade Konungens befallningshavande samtliga valsedlar från Angarns kommuns valdistrikt ogilla.

I anförda besvär yrkade herrar Blom och Lindström nytt val, enär åt valmännen vid valförrättningen inom Knivsta kommuns valdistrikt, oaktat därom framställd anmärkning, icke tillhandahållits andra valkuvert än sådana, som på framsidan varit försedda med en utskärning, samt i följd härav alla inom valdistriktet avgivna valsedlar blivit kasserade. I avgivna besvär yrkade likaledes herr Norrbom nytt val, enär valförrättarna i Knivsta, Angarns och Husby—Långhundra kommuners valdistrikt icke tillhandahållit de röstande valkuvert av beskaffenhet, som i § 48 av vallagen vore stadgad, och vallagens mening ej kunde vara, att valmän genom valförrättarens förbiseende eller försumlighet skulle förlora sin rösträtt.

Regeringsrättens utslag av den 30 oktober har följande lydelse: »Kungl. Maj:t har låtit sig föredragas dessa besvär, och enär de vid valförrättningarna inom Knivsta och Angarns kommuners valdistrikt valmännen tillhandahållna valkuverten lämnat möjlighet att genom en å kuvertens framsida anbragt utskärning iakttaga i kuverten inlagda valsedlars innehåll samt valkuverten från Husby—Långhundra kommuns valdistrikt icke varit av lika beskaffenhet, ty och som de sålunda omförmälda valkuverten följaktligen icke varit i överensstämmelse med de i § 48 lagen om val till riksdagen givna föreskrifterna, samt vid sådant förhållande de i berörda valkuvert inneslutna valsedlarna äro att anse såsom ogilla, samt de i avseende å valkuvertens beskaffenhet anmärkta felaktigheterna, vid det förhållande att de berott av valförrättaren, medför, att valet för valkretsen i dess helhet är ogiltigt, prövar Kungl. Maj:t lagligt att, med upphävande av det inom valkretsen förrättade valet, anbefalla Konungens befallningshavande att ofördröjligen föranstalta om nytt val för valkretsen.»

Vid sammanräkningen av de i *Stockholms läns södra valkrets* avgivna valsedlarna antecknades av Konungens befallningshavande till sammanräkningsprotokollet, att å en assurerad försändelse från Tveta sockens valdistrikt fanns ett icke tillslutet konvolut och i detta ett annat konvolut utan vare sig påskrift eller sigill och allenast på det sättet tillslutet, att detsamma omvirats

med ett tillknutet snöre. Detta senare konvolut, som antogs innehålla de avgivna valsedlarna, blev utan att öppnas förseglat med Stockholms stads landskontors sigill. Från Nämndö hade insänts en med fem sigill tillsluten assurerad försändelse, innehållande valkuvert, samt en rekommenderad försändelse, innehållande röstlängd och valprotokoll. Enligt valprotokollet hade de avlämnade valkuverten inlagts i omslag, vilket förseglats med sigill. Den assurerade försändelsen tillslöts av Konungens befallningshavande och förseglades med landskontorets sigill. En assurerad med sigill försedd försändelse från Torö innehöll ett tillslutet men ej förseglat kuvert, innehållande valkuvert. Enligt valprotokollet hade de vid valet avgivna valkuverten inlagts i ett omslag, som förseglats med tre sigill. Det tillslutna men icke förseglade kuvertet blev utan att öppnas förseglat med landskontorets sigill. I en assurerad försändelse från Möja fanns jämte röstlängd och valprotokoll ett löst ineliggande valkuvert. Röstlängden och valprotokollet uttogos och omslaget jämte ineliggande valkuvert inlades i ett konvolut, som förseglades med landskontorets sigill. Samtliga 62 valsedlar från Ytterjärna sockens valdistrikt kasserades, enär de voro inlagda i kuvert, försedda med öppning å framsidan, varigenom de å valsedlarna anbragta namnen kunde urskiljas.

Herrar Öhman och Johansson i Ytterjärna överklagade valet på grund av att valsedlarna från Ytterjärna kasserades. Herrar Kahlén och von Stedingk i Djursholm besvärade sig, emedan valkuverten från Tveta, Nämndö, Torö och Möja ej vid insändandet till Konungens befallningshavande varit på författningsenligt sätt inlagda.

I sitt utslag den 30 oktober på herrar Öhmans och Johanssons besvär yttrade regeringsrätten: »Enär de vid valförrättningen inom Ytterjärna kommuns valdistrikt valmännen tillhandahållna valkuverten lämnat möjlighet att genom en å kuvertens framsida anbragt utskärning iakttaga i kuverten inlagda valsedlars innehåll och således icke varit av beskaffenhet, som i § 48 lagen om val till riksdagen avses, samt i dessa kuvert inneslutna valsedlar följaktligen böra anses som ogilla, ty och som nämnda valsedlar kunnat utöva inverkan på valets utgång, samt den i avseende å valkuvertens beskaffenhet anmärkta felaktigheten, vid det förhållande att densamma uppenbarligen berott av valförrättaren, medför, att valet för valkretsen i dess helhet är ogiltigt, prövar Kungl. Maj:t, som vid denna utgång finner den av Kahlén och friherre von Stedingk i målet förda talan ej föranleda vidare yttrande, lagligt på det sätt bifalla Öhmans och Johanssons besvär, att, med upphävande av det inom valkretsen förrättade valet,

Konungens befallningshavande anbefalles att ofördröjligen föranstalta om nytt val för valkretsen.»

I *Kristianstads läns nordvästra valkrets* förklarade Konungens befallningshavande samtliga valsedlar från Loshults kommun ogilla, emedan det omslag, i vilket valkuverten från samma kommun inlagts, befunnits innehålla 267 valkuvert, ehuru enligt valprotokollet endast 266 valkuvert avlämnats. Även valsedlarna från Västra Karups kommun, 241 stycken, förklarades ogilla, emedan valkuverten, i vilka valsedlarna från kommunen inlagts, voro på framsidan försedda med en utskärning, så att namnen å valsedlarna delvis kunde skönjas. Vidkommande de från Hjärsås kommun insända valkuverten anmärkte Konungens befallningshavande, att dessas antal utgjorde 317, under det att i det vid valförrättningen förda protokollet antecknats, att 321 sedlar avgivits. Men då i protokollet jämväl antecknats, att fyra personer av uppgivna anledningar förvägrades rösta, samt dessa fyra fingo anses inräknade i de 321 röstande, beslöt Konungens befallningshavande att det vid räkningen befunna antalet skulle anses överensstämma med anteckningen i valprotokollet.

På anförda besvär ger regeringsrätten den 18 oktober följande utlåtande: »Vad först angår de inom Hjärsås kommuns valdistrikt avgivna valsedlarna finner regeringsrätten vad i målet förekommit ej föranleda därtill att samma valsedlar skola såsom ogilla anses, i följd varav det på sådan grund framställda yrkandet om ny sammanräkning icke kan bifallas.

Vidkommande klagandenas yttrande i övrigt, så enär de vid valförrättningen inom västra Karups kommuns valdistrikt valmännen tillhandahållna valkuverten lämnat möjlighet att genom en å kuvertens framsida anbragt utskärning iakttaga i kuverten inlagda valsedlars innehåll och således icke varit av beskaffenhet, som i § 48 lagen om val till riksdagen avsåges, samt i dessa kuvert inneslutna valsedlar följaktligen böra anses såsom ogilla, ty och som nämnda valsedlar kunnat utöva inverkan på valets utgång, samt det med avseende å valkuvertens beskaffenhet anmärkta felaktiga förhållandet uppenbarligen berott av valförrättaren, och berörda felaktighet i följd härav icke bör föranleda allenast därtill att de ifrågavarande valsedlarna vid sammanräkning av de inom kretsen avgivna rösterna icke tagas i betraktande, utan därtill att valet i sin helhet är att anse såsom ogiltigt, prövar regeringsrätten lagligt på det sätt bifalla besvären, att, med upphävande av det inom valkretsen förrättade valet, Konungens befallningshavande anbefalles att ofördröjligen föranstalta om nytt val för valkretsen.»

Vid granskningen av protokollen över röstningen samt vid jämförelse

av sigillen å omslagen till de vid varje protokoll fogade valsedlarna med de sigill, som voro å protokollen avtryckta, anmärkte Konungens befallningshavande vid sammanräkningen inom *Hallands läns valkrets*. Beträffande Askome och Nösslinge kommuners valdistrikt, att av de två sigill, som funnes avtryckta i valprotokollen från vardera av dessa distrikt, allenast det ena avtryckts å omslagen till valkuverten, samt beträffande Skummeslövs kommuns valdistrikt, att något sigill icke avtryckts å omslaget till kuverten samt att av de två sigill, som avtryckts i valprotokollet från detta distrikt, icke heller något blivit avtryckt å det inre omslag, i vilket valkonvolutet, valprotokollet och röstlängden vid deras översändande till Konungens befallningshavande blivit inlagda. Vid sådant förhållande förklarade Konungens befallningshavande, att samtliga valsedlar från dessa tre kommuner, 62 från Askome, 48 från Nösslinge och 138 från Skummeslöv, icke kunde inverka på valet. Vidare antecknades rörande Laholms landsförsamling samt Enslövs, Östra Karups och Tjärby kommuners valdistrikt, att valkuverten från nämnda valdistrikt legat antingen i ett inre omslag utan åsatta sigill eller lösa tillsammans med valprotokollen och röstlängderna. Då emellertid de yttre omslag, i vilka såväl valkuverten som valprotokollen och röstlängderna från dessa distrikt vid deras översändande till Konungens befallningshavande blivit inlagda, befunnits vara försedda med samma sigill, som funnits avtryckta i valprotokollen, fann Konungens befallningshavande valsedlarna från dessa distrikt icke kunna fränkännas giltighet.

I sitt utslag på de av herrar J. B. Johansson och C. Hammarsköld inlämnade besvären förklarade regeringsrättens majoritet i likhet med Konungens befallningshavande de i Laholms landsförsamling, Enslöv, Östra Karup och Tjärby avlämnade sedlarna giltiga, men upphävde valet och förordnade nytt vals anställande, enär mot innehållet av Konungens befallningshavandes protokoll över röstsammanräkningen klagandena icke styrkt sin uppgift, att valkuverten till de inom Askome kommuns valdistrikt varit inlagda i ett på sätt vallagen föreskriver förseglat omslag, samt valsedlarna så väl från nämnda valdistrikt som från Nösslinge och Skummeslövs kommuners valdistrikt således måste på grund av de av Konungens befallningshavande anmärkta felen i fråga om förseglingen anses såsom ogilla, ty och då dessa valsedlar kunnat inverka på valets utgång, men berörda felaktiga förhållande, som uppenbarligen vållats av valförrättarna, icke borde föranleda allenast att nu nämnda valsedlar ej tagas i betraktande, utan därtill att hela ifrågavarande valförrättning inom valkretsen vore olaglig.

Även bland de överklagade men icke upphävda riksdagsmannavalen

finnes ett och annat, som erbjuder betydande intresse. Till den av Konungens befallningshavande i *Ålborgs läns mellersta valkrets* verkställda sammanräkningen hade herr H. Svensson ingivit en skrift, vari han hemställt, att riksdagsmannavalet i Kullings—Skövde kommuns valdistrikt måtte upphävas. Till stöd för detta yrkande anförde han, att vid uppehåll i valförrättningen mellan klockan 2 och 6 e. m. valurnan förseglats med två sigill, tillhöriga personer, som icke varit vid valtillfället närvarande, att ordföranden behållit sigillen i sitt förvar, att ordföranden efter valets avslutande inslagit valkuverten i ett omslag, som förseglats med ovannämnda två sigill, vilka ock avtryckts i valprotokollet, att ordföranden, uppmärksamgjord på det olagliga i detta förfarande och att ordföranden åtminstone borde lämna sigillen från sig efter förseglingen, förklarat det ej vara behöfligt samt att ordföranden haft i sitt förvar både de inslagna valkuverten och sigillen under natten efter valdagen.

Konungens befallningshavande godkände dock valsedlarna och underkände klagoskriften. Emellertid anförde Svensson besvär över valet hos Kungl. Maj:t. Valnämndsordföranden medgav, att förhållandet med sigillen var såsom klaganden uppgivit, men bestred energiskt att något fusk med valsedlarna försiggått eller kunnat försiggå. I sitt utslag fastslog regeringsrätten, att valnämndens ordförande medgivit, att han vid förseglingen såväl av valurnan under uppehåll i valförrättningen som av omslaget till valkuverten använt två vid valet icke närvarandes sigill, vilka av ordföranden ensam tagits i förvar samt att »valnämndens ordförande finge anses härigenom ha försummat att omsorgsfullt iakttaga vallagens föreskrifter till valsedlarnas tryggande». Men då »varken klaganden uppgivit eller eljest anledning förekommit till antagandet, att till följd av berörda försummelse någon obehörig åtgärd med valsedlarna ägt rum», ogillades besvären och godkändes valet.

Det är nedslående att studera regeringsrättens utslag med anledning av 1917 års överklagade riksdagsmannaval. De blotta ett höggradigt lättsinne från valförrättarnas sida vid utövningen av deras ansvarsfulla medborgerliga uppdrag. I valkrets efter valkrets faller regeringsrätten den domen, att omval med ty åtföljande trassel och bråk nödvändiggjorts genom valförrättarnas bristande vilja eller förmåga att rätta sig efter vallagens föreskrifter. I utslag efter utslag återfinnes den enkla men mycket sägande frasen att »det anmärkta felaktiga förhållandet uppenbarligen berott på valförrättaren». Till sitt försvar kunna icke valförrättarna anföra någon som helst förmildrande omständighet. En person med normal begåvning

och normal plikt känsla kan icke låta så grova försummelser komma sig till last. Det går icke att skylla på vallagens dunkelhet. Vallagen är i själva verket enkel och klar. Dess bestämmelser äro lättfattliga och precisa. Dessutom har vallagen nu praktiserats så pass länge, att dess innehåll borde vara levande för alla människor med intresse för det medborgerliga livet.

Valförrättarnas ymnigt florerande försumlighet kan icke längre tolereras. Det är icke deras privata angelägenhet, om de sköta sitt uppdrag bra eller illa. Valmännen ha rätt att av staten skyddas i sina rättigheter. Hur grov valförrättarnas vanvård av det medborgerliga uppdraget än varit, så har den hittills icke varit förenad med någon ansvars påföljd. Det är nu tydligen nödvändigt att införa ansvarsbestämmelser i fråga om uppenbara försummelser mot vallagens föreskrifter, eftersom den bittra erfarenheten lärt, att valförrättarnas ansvarskänsla och aktsamhet icke äro i stånd att lära dem hålla vallagen i helgd. En stark opinion bland många tiotusentals valmän, som utan att själva vara vållande måst underkasta sig ett omvals alla besvärligheter, kräver straffbestämmelser i lagen såsom ett oundgängligt medel att hindra de skandalösa missförhållandenas fortsättning. I denna motion föreslås i enlighet med den starka och väl grundade folkmeningen införande af ansvarsbestämmelser för försumliga valförrättare. De nödiga lagformuleringarna liksom straffpåföljdens art och storlek torde konstitutionsutskottet vara mest kompetent att föreslå.

Det räcker dock icke att sätta all sin lit till ansvarsbestämmelserna. Det är till föga glädje för valmännen, om en försumlig valförrättare råkar illa ut, men de själva i alla händelser måste gå till omval. Sådana praktiska reformer i vallagen, varigenom möjligheterna för valförrättarna att begå valslarv begränsas, äro av behovet påkallade. Vid granskning av regeringsrättens utslag finner man, att bestämmelsen i vallagens § 48: »Vid förrättningen skola kuvert av ogenomskinligt papper, lika till storlek och beskaffenhet, tillhandahållas valmännen», vållat det mesta valkrånglet. Valen i Jämtlands läns norra, Stockholms läns norra, Stockholms läns södra och Kristianstads läns nordvästra valkretsar ha blivit upphävida, emedan de av kommunerna tillhandahållna valkuverten icke varit av beskaffenhet, som i § 48 vallagen avses. Och omvalet i Jämtlands läns norra valkrets har blivit överklagat, emedan i en kommun, Häggenås, valkuvert av två olika slag blivit använda. Ofta har det hänt, att valkuvert för landstingsmannaval tillhandahållits vid riksdagsmannavalet. De olika valförrättarna synas ha mycket dunkla och varierande begrepp om vad som menas med »kuvert av ogenomskinligt papper». En tillfredsställande metod att undvika kolli-

sioner mellan valförrättarna och § 48 vore att staten i stället för kommunerna övertog skyldigheten att tillhandahålla valkuvert. Om staten i god tid ombesörjde utsändande till samtliga kommuner av godkända valkuvert av ogenomskinligt papper, så skulle att döma av erfarenheten från 1917 års val antalet upphävda riksdagsmannaval betydligt inskränkas. Denna stora vinst uppväger det besvär och den kostnad, som vållas statsverket.

Trots införande av ansvarspåföljd för försumliga valförrättare och förebyggande åtgärder kan det dock hända, att valsedelkasseringar i avsevärd mängd måste vidtagas och omval komma till stånd. I ett sådant fall är det av intresse för valmännen, att omvalets alla besvärligheter inskränkas till minsta möjliga antal valmän. Enligt nu gällande lag och praxis företages omval inom hela valkretsen, även om den felaktiga valförrättning, på vilken valets upphävande grundas, försiggått i ett enda litet valdistrikt. Tusentals valmän i kretsens alla övriga valdistrikt måste än en gång slita sig från sina arbetsplatser och traska fram till valurnan, de olika partierna måste under dryga kostnader ånyo mobilisera sin talarestab och sätta hela sin agitatoriska apparat i gång. Det ligger i allas intresse att omvalsproceduren begränsas till det valdistrikt, inom vilket sådana felaktigheter blivit vid valförrättningen begångna, att valsedlarna därifrån måste kasseras.

Den frågan uppstår då, huru omvalet bör ordnas. Två utvägar äro tänkbara. Det första alternativet är att sammanräkningen inför Konungens befallningshavande slutföres och därefter omval påbjudes i de valdistrikt, där felaktigheter förelegat vid valförrättningarna. Denna procedur är dock knappast att rekommendera, ty om hela valresultatet är känt av allmänheten, och denna ser, att det påbjudna omvalet inom distriktet kan omkasta det kända resultatet, så kommer otvivelaktigt distriktet i fråga att bli föremål för en våldsam och upprivande kampanj från samtliga partiers sida. Det andra alternativet är, att sammanräkningen avbrytes, när felaktig valförrättning konstaterats i något valdistrikt, att ny valförrättning påbjudes inom detta distrikt, och att först därefter den slutgiltiga sammanräkningen verkställs. I detta senare fall torde lämpligast det tillvägagångssättet väljas, att Konungens befallningshavande först utan att bryta valkuverten enligt § 57 i vallagen granskar sigill, omslag o. s. v. och tillser om valförrättningen inom samtliga distrikt blivit i laga ordning verkställd. Om då ingen anmärkning blir av Konungens befallningshavande gjord, må sammanräkningen av valsedlarna ske. Om däremot Konungens befallningshavande gör anmärkning, att valförrättningen inom något distrikt utförts

emot vallagens föreskrifter, må Konungens befallningshavande utan brytande av valkuverten från något distrikt uppskjuta sammanräkningen. Godkänner icke regeringsrätten de av Konungens befallningshavande gjorda anmärkningarna, vilka obligatoriskt böra hänskjutas till regeringsrättens prövning, möter icke något hinder för sammanräkningens slutförande utan omval. Godkänner regeringsrätten anmärkningarna, må, sedan protokollet från den nya valförrättningen inkommit till Konungens befallningshavande, sammanräkningen slutföras. Det andra alternativet är att föredraga framför det första.»

Herr Bengtssons motion.

Herr Bengtsson har anfört följande till stöd för den av honom gjorda hemställan:

»De många överklagade och upphävda valen till riksdagens andra kammare hösten 1917 ställa på lagstiftningen berättigade krav på en undersökning, huruvida vallagens föreskrifter kunna ändras så, att de förebygga möjligheterna för en valnämndsordförande att begå de fel vid valen, som åstadkomma deras upphävande och därmed både förargelse, kostnader, tidspillan och besvär för valmännen. Till de förslag, som genom motioner komma till innevarande riksdags prövning, tillåter jag mig även lägga ett.

Om jag ej missminner mig, har anledningen till upphävande av de 6 överklagade valen i 5 fall berott på valkuverten. Att i vallagen stadga närmare föreskrifter om dessa, än vad nu är fallet, skulle säkerligen ej förebygga olägenheterna, vilket däremot torde ske, om staten genom Konungens befallningshavande antingen gratis eller till självkostnadspris tillhandahölle valnämnderna normalvalkuvert i samma storlek och av samma utseende val efter val. Då skulle alla mistag och olägenheter med dem vara övervunna. De kuvert, som bleve över vid ena valet, kunde då förvaras till nästa val, vilket nu ej går för sig, såvida ej antalet uppgår till minst så många, som antalet röstberättigade i valdistriktet, ty vid den nya rekvitionen har man ingen garanti att få alldeles lika kuvert som vid förra valtillfället. Säkerligen äro de kostnader, som staten nu har vid vals överklagande och upphävande för att ej tala om den tidspillan, som vederbörande länsstyrelse måste finna sig i, så betydliga, att de i hög grad utjämna utgifterna för valkuvertens tillhandahållande av staten. Kunde därtill stadgas, att vederbörande tillhandahölle en i god ordning uppställd minnestabell över vad en valnämnd har vid valet att iakttaga, skulle säkerligen anledningarna till överklagande och upphävande av riksdagsmannaval i de allra flesta fall undanröjas.»

Utskottets yttrande.

Valen till riksdagens andra kammare förrättas enligt lagen om val till riksdagen den 26 maj 1909 § 42 på landet inför en valnämnd av fem personer, vars ordförande förordnas av Konungens befallningshavande och vars övriga ledamöter väljas av kommunens röstberättigade invånare efter huvudtal, samt i stad inför magistraten eller dess deputerade. Det åligger valförrättaren att å tid och plats, som av Konungens befallningshavande bestämts och genom offentlig kungörelse tillkännagivits, på det i vallagen föreskrivna sätt (§§ 45—53) emottaga valdistriktets röster samt att, med iakttagande av vallagens föreskrifter (§§ 54—55), insända dessa till Konungens befallningshavande.

Nu gällande ordning för val till riksdagens andra kammare.

Konungens befallningshavande har därefter att jämlikt vallagen §§ 56—65 verkställa sammanräkning av valkretsens röster. Det tillkommer därvid Konungens befallningshavande att pröva de insända valsedlarnas giltighet (§ 58). Valsedlar kunna bliva ogiltiga genom *den röstandes* eget förvällande. Detta inträffar, då den röstande underlåtit att iakttaga vad som i vallagen § 59 angifvits såsom ovillkorlig förutsättning för valsedelns godkännande. Så snart över huvud taget valkuvertets innehåll föranleder kassering, föreligger ett fel av den röstande. — Men kasseringen kan också hava föranletts av *valförrättaren* (valnämnd eller magistrat). Sålunda kan kassering äga rum, om valförrättaren i ett distrikt, enligt vad det insända protokollet utvisar, underlåtit att vid valförrättningen iakttaga vallagens föreskrifter, eller om protokollet eljest giver anledning därtill. Detta skall även ske i det fall, att skälig anledning förekommer, att det omslag, som innehåller valkuverten, blivit öppnat efter tillslutningen (§ 57); dylik »anledning» brukar anses föreligga, då vallagens föreskrifter om försegling (§ 54) ej blifvit tillbörligen iakttagna. Sådan kassering har också i många fall skett, då de kuvert, som det enligt § 48 åligger valförrättaren att tillhandahålla de röstande, varit av sådan mot lagens föreskrifter stridande beskaffenhet, att valhemligheten icke ansetts tillräckligt skyddad. — Det kan slutligen också tänkas, att valsedlar varda ogiltiga genom *omständigheter, för vilka varken valförrättaren eller den röstande burit skulden*; detta blir exempelvis fallet, om de konvolut, som innehålla kuverten, på vägen från valförrättaren till Konungens befallningshavande utsatts för sådan åverkan, som jämlikt § 57 vallagen skall föranleda kassering.

Vare sig kasseringen förorsakats af fel, som den röstande själv begått, eller av valförrättarens försummelser eller av andra skäl, leder den till

den påföljden, att de ifrågavarande sedlarna lämnas ur räkningen och således bliva verkningslösa. Detsamma torde inträffa, om valsedlar genom olyckshändelse gått förlorade eller om de av annan anledning icke framkommit, då Konungens befallningshavande »avslutar» valet. Endast de sedlar, som efter företagen granskning prövas giltiga, inverka på valet. I vilken omfattning kassering ägt rum är härvidlag utan betydelse. Konungens befallningshavande förfar således på enahanda sätt, antingen kasseringen avser enstaka sedlar eller samtliga sedlar i ett eller flere valdistrikt, och har icke ens rätt att taga någon som helst hänsyn till, huruvida de sedlar, som kasserats, skulle kunnat inverka på valutgången.

Sedan Konungens befallningshavande på nu angivet sätt verkställt röstsammanräkningen, är valförrättningen »avslutad» (§ 65). Enligt det resultat, till vilket sammanräkningen af de giltiga valsedlarna lett, utfärdas därefter fullmakter för de valda.

Över det sålunda avslutade valet kunna emellertid jämlikt vallagen § 72 och riksdagsordningen § 22 besvär föras hos Kungl. Maj:t i regeringsrätten. Den prövning av valet, som i sådant fall sker hos Kungl. Maj:t, skiljer sig i flera viktiga avseenden från den av Konungens befallningshavande företagna. För det första sker bedömandet av valsedlarnas giltighet efter delvis andra grunder. Kungl. Maj:t har nämligen vid prövningen av frågan, huruvida begångna fel böra föranleda kassering, ett större material till sitt förfogande, i det att hos Kungl. Maj:t även omständigheter, som genom besvär och förklaringar bragts i dagen, kunna beaktas, medan däremot Konungens befallningshavande endast kan taga hänsyn till vad som framgår av de till röstsammanräkningen insända handlingarna och eventuellt till upplysningar, som i anledning därav kunna hava inhämtats. För det andra äger Kungl. Maj:t, i olikhet med Konungens befallningshavande, rätt att på grundval av den företagna prövningen under vissa förutsättningar upphäva det förrättade valet och förordna om nytt val. — För att ett val skall upphävas, måste enligt gällande praxis hos regeringsrätten två förutsättningar vara uppfyllda.¹⁾ För det första skall av valförrättaren hava begåtts ett fel, som antingen föranlett kassering av valsedlarna från vederbörande valdistrikt eller eljest är av den art, att valförrättningen, i vad den avser nämnda distrikt, bör anses såsom ogiltig. Kasseringen kan hava skett antingen genom ett Konungens befallnings-

¹⁾ Vid redogörelsen har ingen hänsyn tagits till det i hittillsvarande praxis okända fall, att valsedlar förkommit eller kassering ägt rum till följd av omständigheter, för vilka varken valförrättaren eller den röstande burit skulden.

hafvandes beslut, som godkänts av Kungl. Maj:t, eller genom ett först hos Kungl. Maj:t fattat beslut. För det andra skall felet vara av den omfattning, att det kunnat inverka på valutgången. Äro icke båda dessa förutsättningar uppfyllda, leda besvären antingen därtill att ny röstsammanräkning anbefalles eller ock till ingen påföljd. Felaktigheter begångna av de röstande leda således icke till nyval, utan på sin höjd till ny röstsammanräkning. Fel av så ringa omfattning, att de ej kunnat inverka på valutgången, föranleda över hufvud taget ingen åtgärd.

Det nya val, som Kungl. Maj:t anbefaller, omfattar ej allenast det eller de valdistrikt, där felaktigheter begåtts, utan valkretsen i dess helhet. Liksom över huvud taget regeringsrättens åtgöranden med anledning av besvär över riksdagsmannaval grundar sig detta förhållande ej på uttryckliga bestämmelser i gällande lagstiftning. Den praxis, som i detta fall tillämpas, torde emellertid vara en naturlig följd av den princip om valförrättningens enhet, som är grundläggande för vallagens bestämmelser om valet i deras nu gällande avfattning: Kungl. Maj:t kan upphäva förrättningen i dess helhet, men ej blott i vissa delar.

*

Samtliga förevarande motioner äro framkallade av de olägenheter, som enligt nu gällande ordning uppstå därigenom, att valsedlar från ett helt distrikt utan den röstandes förskyllan bliva förklarade ogiltiga (s. k. masskassering). Den kassering, som föranledes av fel, vilka den röstande själv begått, behandlas ej i motionerna och kan fördenskull lämnas helt och hållet å sido.

*Olägenheter
av nu gällande
ordning.*

Om Konungens befallningshavande företager en masskassering, utan att besvär över valet anföras hos Kungl. Maj:t, blir följden den, att det ifrågavarande distriktets röster varda verkningslösa. Samma förhållande kan ur viss synpunkt sägas inträda även i det fall, att besvär anföras, men av Kungl. Maj:t ogillas på den grund, att de kasserade valsedlarna ej kunnat inverka på valutgången, varmed här avses det vid den företagna röstsammanräkningen åvägabragta resultatet. Det får emellertid icke förbises, att en kassering av nu nämnd art kan komma att inverka på en i anledning av uppkommen ledighet företagen ny röstsammanräkning; vid prövning av frågan, huruvida ett val bör upphävas eller ej, tager nämligen Kungl. Maj:t endast hänsyn till utgången av själva valet och den inverkan, som vederbörande valsedlar kunna få på denna. Dessutom ligger det obestriddiga, såsom också i herr Hellbergs motion betonats, något motbjudande

däri, att en grupp av valmän utan egen förskyllan så att säga ställes utanför hela valförrättningen.

De ojämförligt svåraste olägenheterna draga emellertid sådana masskasseringar med sig, som efter prövning hos Kungl. Maj:t föranleda valets upphävande och nytt val. I dylika fall underkastas en hel valkrets med anledning av en enda valförrättares försumlighet för andra gången allt det besvär och alla de kostnader, som äro förenade med ett riksdagsmannaval. Det är framför allt detta förhållande, som föranlett yrkandena i förevarande motioner om åtgärder till förekommande av masskasseringar och till lindrande av deras följder.

Innan utskottet övergår till att dryfta de förslag, som i detta syfte framkommit, torde det vara anledning att ange den omfattning, i vilken masskassering i praktiken förekommit, och i korthet redogöra för de orsaker, som föranlett densamma.

Vid de fyra val till andra kammaren, som förrättats efter den nya vallagens tillkomst (1911, våren 1914, hösten 1914 och 1917), hava förekommit inalles 39 fall (alla å landsbygden) av *masskasseringar, som ej föranlett valets upphävande*. Sammanlagda antalet av de röstande, som härigenom så att säga ställts utom valförrättningen¹⁾, utgör 6,059. Siffrorna för de olika valtillfällena äro: 1911 16 distrikt med 1,427 röster, våren 1914 6 distrikt med 1377 röster, hösten 1914 11 distrikt med 2,504 röster och 1917 6 distrikt med 1,018 röster.

Sådan *masskassering, som föranlett valets upphävande*, har däremot endast ägt rum i sammanlagt 13 fall (alla å landsbygden), av vilka 1 förekom vid 1911 års val och 12 vid 1917 års val. Nämnda kasseringar föranledde tillhoppa 7 vals upphävande, varav ett 1911 och sex 1917. Vid de båda valen 1914 skedde intet upphävande.

Av de *felaktigheter, som i de nu nämnda 52 fallen föranlett kassering*, har den vanligast förekommande utgjorts av uraktlåtenhet att riktigt iakttaga vallagens föreskrifter om försegling och sigillering av de konvolut, i vilka valkuverten insänts till Konungens befallningshavande, ävensom om sigillering av valprotokollen. Dylik försummelse har förekommit i 23 fall, av vilka 3 — samtliga inom Hallands läns valkrets vid 1917 års val — föranledde valets upphävande inom nämnda valkrets. De flesta fallen av denna kassationsorsak, eller 11, förekommo vid 1911 års val. — I 18 fall har orsaken till kasseringen varit den, att valkuverten, som enligt § 48 val-

¹⁾ Det bör dock anmärkas, att 1 fall av de 39 inträffade inom en valkrets, där på grund av besvär i andra hänseenden valet upphävdes (Loshult i Kristianstads läns nordvästra valkrets 1917).

lagen skola tillhandahållas de röstande av valförrättaren, ej varit av den beskaffenhet som i nämnda paragraf angives. Än voro kuverten försedda med en utskärning på framsidan (8 fall), än voro de icke lika till färg och beskaffenhet (7 fall), än voro de icke ogenomskinliga (3 fall). I 7 fall — inom Stockholms läns norra och södra, Kristianstads läns nordvästra och Jämtlands läns norra valkretsar vid 1917 års val — föranledde dylik kassering valets upphävande i dessa valkretsar. Det är anmärkningsvärt, att felen i avseende på valkuvertens beskaffenhet i större omfattning framträtt först vid de två senaste valtillfällena (hösten 1914 och 1917; tillhoppa 15 fall av samtliga 18). — Vid sidan av nu nämnda kasseringsorsaker äro de övriga av mindre betydelse. Felaktigheter i avseende å valprotokollen hava i 3 fall, felaktighet i fråga om valkuvertens stämpling i 1 fall föranlett kassering; i 2 fall har samma påföljd föranletts därav, att de insända valsedlarnas antal icke överensstämde med det i protokollet antecknade antalet. Slutligen har det i 5 fall förekommit, att valförrättaren, genom att icke ställa sig vallagens föreskrifter om valförrättningens anordnande (om tid för valförrättningen, om säkerhetsanordningar vid uppehåll i densamma o. s. v.) till efterrättelse, vållat kassering av valsedlar. I 3 av dessa 5 fall — inom Hälsinglands södra valkrets 1911 och inom Norrbottens läns norra valkrets 1917 — föranledde kasseringen valets upphävande.

*

Till avhjälpande av de olägenheter, vilkas art och betydelse be-
 lysas av den nu givna redogörelsen, hava i de föreliggande motionerna Översikt över
motionerna.
 olika åtgärder föreslagits. Herrar Bengtsson, Vennerström, Ljunggren och Olsson föreslå, till *undanröjande* av en av de hittills vanligast förekommande *kasseringsorsakerna*, att valkuverten ej såsom nu skulle anskaffas av valförrättarne, utan tillhandahållas dessa genom statens försorg, varjämte herr Bengtsson — utan att därom göra formligt yrkande — framhåller lämpligheten av, att en minnestabell över vad en valnämnd har vid valet iakttaga tillställdes dessa. — Herrar Hellberg och Vennerström hava var för sig framställt förslag om åtgärder i syfte att *minska omfattningen av de olägenheter, som föranledas av masskasseringsar*; de hava nämligen föreslagit sådan ändring i vallagen, att nya val, där sådana i anledning av dylik kassering böra äga rum, skulle ske blott inom det eller de distrikt, vars sedlar kasserats, ej inom valkretsen i dess helhet. Herrar Ljunggren och Olsson hava, med instämmande i huvudsak i herr Hell-

bergs förslag, föreslagit en mindre modifikation i detta. — Slutligen hava herrar Vennerström, Ljunggren och Olsson hemställt om införande i vallagen av bestämmelser om *ansvarspåföljd för försumliga valförrättare*.

I. Åtgärder
till förebyggande av masskassering.

Åtgärder i syfte att undanröja orsakerna till masskassering av valsedlar hava redan vid ett föregående tillfälle, nämligen 1912, varit föremål för riksdagens övervägande. I anledning av en i ämnet väckt motion av herr Nilson i Örebro framhöll konstitutionsutskottet, att, då 1911 års val till andra kammaren vore de första, som förrättats sedan lagen om val till riksdagen trätt i kraft, det måste betraktas såsom fullt naturligt, att en viss ovana från valförrättarnas sida gjort sig gällande i tillämpningen av de nya bestämmelserna. Det vore därför att förvänta, att ett felaktigt förfarande framdeles komme att inträffa mindre ofta, i synnerhet om genom Kungl. Maj:ts försorg det tillställdes valförrättarne cirkulär med upplysning om, hur valförrättningen skall tillgå, och med framhållande av sådana fel, som vid 1911 års val blivit begångna. — Den ovan givna redogörelsen för företagna masskasseringar visar, att de förhoppningar, varåt 1912 års konstitutionsutskott gav uttryck, ej blivit infriade. En minskning av antalet masskasseringar kan visserligen konstateras vid de båda valen 1914 (6 och 11 mot 17 1911), men vid fjolårets val steg antalet åter till 18. Utskottet hyser emellertid den uppfattningen, att i varje fall större delen av dessa masskasseringar skulle hava kunnat förekommas, därest den åtgärd, som 1912 års konstitutionsutskott i detta syfte förordade, hade blivit av Kungl. Maj:t vidtagen. Enligt vad utskottet inhämtat, hava nämligen varken vid 1914 eller vid 1917 års val cirkulär av nyss antydd beskaffenhet utsänts till valförrättarne.¹ I likhet med 1912 års konstitutionsutskott anser utskottet, att en åtgärd i denna riktning skulle visa sig synnerligen ändamålsenlig, och vill därför ånyo framhålla betydelsen därav. Utskottet torde ej behöva närmare ingå på spörsmålet, i vilken form de erforderliga upplysningarna böra meddelas åt valförrättarne. Utskottet vill allenast betona, att vid redigeringen av dessa upplysningar de erfarenheter, som sedan 1911 vunnits beträffande de felaktigheter, vilka föranlett kassering, och den praxis, som härutinnan utbildats såväl hos Konungens befallningshavande som i synnerhet hos regeringsrätten, torde böra komma till användning.

Ehuru övertygat därom, att masskasseringarnas antal på nu angivet

¹) Däremot utsändes till 1911 års val en broschyr av dylikt slag: Om valnämndens och magistratens befattning med riksdagsmannaval. Anvisningar och råd på föranstaltande av justitiedepartementet utarbetade av Carl Berg, Stockholm 1911.

sätt skulle komma att avsevärt minskas, ansåg 1912 års konstitutionsutskott likväl, att frågan om möjligheten att »genom lagstiftningsåtgärder söka förekomma upprepande av sådana fall där valmännen utan egen förskyllan på grund av valförrättarens felaktiga förfarande berövas sitt inflytande på valets utgång», vore förtjänt av uppmärksamhet. Utskottet ansåg det emellertid förenat med synnerliga svårigheter att utfinna bestämmelser, som kunde skydda valmännens rätt härutinnan. Det vore omöjligt att genom lagstiftningsåtgärder förekomma försummelser från valförrättarnes sida. Det vore med hänsyn till valsäkerheten ej heller lämpligt att göra någon eftergift i vallagens bestämmelser om valets förrättande. Där emot kunde det ifrågasättas, huruvida icke Konungens befallningshavande borde kunna tillerkännas större frihet vid granskningen och prövningen av valprotokoll och försegling å valedelskonvoluten. Det kunde sålunda möjligen bestämmas, att Konungens befallningshavande, innan kassering skedde, på lämpligt sätt skulle göra sig underrättad om, huru vid valförrättningen förfarits, och att kassering blott finge äga rum, då det för kontrollens skull visade sig vara nödvändigt. Icke heller i detta hänseende fann sig emellertid utskottet med hänsyn till frågans ovissa läge kunna tillstyrka ett initiativ från riksdagens sida.

Förslaget, att valkuverten skulle utsändas genom statens försorg, som i de nu förevarande motionerna framförts för första gången, träffas icke av någon av de invändningar, som 1912 restes mot då ifrågasatta åtgärder till förebyggande av masskassering. Förslaget är enligt utskottets mening väl värt beaktande. Man skulle genom en dylik åtgärd undanröja en av de — enligt numera vunnen erfarenhet — vanligast förekommande anledningarna till masskassering. Av de 52 masskasseringar, som hittills förekommit, skulle 18 med all sannolikhet hava uteblivit, därest den nu föreslagna anordningen tidigare genomförts.

Givetvis får emellertid denna anordning icke genomföras på ett sådant sätt, att i och med densamma nya möjligheter till felaktigheter skapas. Tillhandahållandet av valkuverten åt valförrättarne bör visserligen vara obligatoriskt, men det torde ej böra bestämmas, att därest en valförrättare använt andra valkuvert än dessa, men likväl iakttagit vallagens föreskrifter beträffande kuvertens beskaffenhet, valkuverten i fråga skola kasseras. Skulle nämligen på ett eller annat sätt de officiellt tillhandahållna kuverten ej kommit valförrättaren tillhanda, bör detta eller likartade undantagsfall ej förhindra valets förrättande med andra giltiga kuvert.

Spörsmålet, i vad mån den nu skisserade anordningen behöver regleras genom direkta bestämmelser i vallagen eller kan genomföras på administrativ väg, torde kunna hänskjutas till den utredning, som utskottet ämnar tillstyrka. Likaså bör åt utredningen överlämnas, huruvida de officiella kuverten skola tillhandahållas vederbörande till statens självkostnadspris eller — vilket synes utskottet vara mest tilltalande — kostnadsfritt.

11. Distrikts-
nyvalen.

I en vid 1912 års konstitutionsutskotts förut omnämnda utlåtande fogad reservation av herrar Hellberg, Wavrinsky, Branting och Larsson i Västerås framfördes för första gången tanken att i fall av masskassering stadga omval blott för det distrikt, ifrån vilket samtliga avgivna valsedlar blivit kasserade på grund av fel från valförrättarens sida. Samma stadgande borde enligt reservanternas mening också gälla för den händelse alla valsedlar från ett valdistrikt genom någon yttre tillfällighet (eldsvåda, missöde på posten eller liknande) gått förlorade.

Herr Hellberg har i sin förevarande motion ånyo framlagt detta förslag, nu i form av utkast till ändringar och tillägg i vallagen. Förslaget innebär, att, om vid röstsammanräkningen hos Konungens befallningshavande samtliga valsedlar från ett eller flera valdistrikt blivit förklarade ogilla eller om de genom olyckshändelse gått förlorade, sammanräkningen icke skall avslutas, utan att Konungens befallningshavande då skall genom beslut som icke får överklagas omedelbart utsätta och på vanligt sätt låta kungöra nytt val för detta eller dessa distrikt att hållas senast inom tio dagar. Först sedan valkuvert, valprotokoll och röstlängd från det eller de nya valen inkommit till Konungens befallningshavande, skulle den avbrutna röstsammanräkningen fullföljas. — Herr Hellbergs förslag avser endast den kassering, som äger rum hos Konungens befallningshavande. Kassering kan emellertid, med anledning av anförda besvär, ske även hos Kungl. Maj:t, herrar Ljunggren och Olsson hava föreslagit, att också i dylikt fall distriktsnyval skulle kunna äga rum. — Herr Vennerströms förslag skiljer sig i vissa avseenden från herr Hellbergs. Han förordar nämligen det tillvägagångssättet, att Konungens befallningshavande först utan att bryta valkuverten enligt § 57 i vallagen granskar sigill, omslag o. s. v. och tillser om valförrättningen inom samtliga distrikt blivit i laga ordning verkställd. Om då ingen anmärkning blir av Konungens befallningshavande gjord, må enligt motionärens förslag sammanräkningen av valsedlarna ske. Om däremot Konungens befallningshavande gör anmärkning, att valförrättningen inom något distrikt utförts emot vallagens föreskrifter, skulle Konungens befallningshavande utan brytande av valkuverten från något distrikt uppskjuta

sammanräkningen. Skulle regeringsrätten icke godkänna de av Konungens befallningshavande gjorda anmärkningarna, vilka enligt motionärens mening obligatoriskt borde hänskjutas till regeringsrättens prövning, skulle icke något hinder möta för sammanräkningens slutförande utan omval. Om däremot regeringsrätten godkände anmärkningarna, skulle, sedan nytt val inom distriktet skett och protokollet från den nya valförrättningen inkommit till Konungens befallningshavande, sammanräkningen slutföras.

Utskottet har redan i det föregående betonat olägenheten därav, att en hel valkrets till följd av en enda valförrättares försumlighet underkastas det besvär och de kostnader, som äro förenade med ett nyval. Själva tanken att undanröja denna olägenhet genom införande av nyval allenast för ett distrikt synes också utskottet naturligt och tilltalande. Utskottet har därför till noggrant överbäggande upptagit såväl de sätt för tankens realiserande, vilka föreslagits i motionerna, som även andra utvägar, vilka vid utskottets behandling av spörsmålet hava ifrågasatts.

Huvudsyftet med den föreslagna anordningen måste givetvis vara det nyss antydda: att, i de fall där hittills nyval för valkretsen i dess helhet ägt rum, ersätta detta med en förrättning av mindre omfattning. Nyval för en valkrets äger emellertid enligt nu gällande ordning rum endast *då rösterna från det distrikt, vars sedlar kasserats, skulle kunnat inverka på valutgången*. Vill man inskränka distriktsnyvalets tillämpning till detta fall, är man således nödsakad att förlägga beslutet om detsamma efter fullbordad röstsammanräkning. Då nu denna förrättning är och alltjämt torde böra förbliva offentlig, skulle vid inträffande distriktsnyval, under nu nämnda förutsättning, valresultatet i övrigt alltid komma att vara bekant. Följden bleve tvivelsutan, att det distrikt, där nyval företoges, utsattes för en ytterligt intensiv agitation från alla partiets sida. Denna konsekvens har icke syntts utskottet tilltalande. Det bör därför enligt utskottets mening ej ifrågakomma att såsom förutsättning för distriktsnyvalet stadga, att rösterna från vederbörande valdistrikt skulle hava kunnat inverka på valutgången.

Ingen av motionärerna har heller tänkt sig ett dylikt stadgande. I samtliga motioner föreslås fastmera, att distriktsnyvalet skulle inträda *såsom en omedelbar konsekvens av kasseringen, vare sig denna kunnat inverka på valet eller ej*. Otvivelaktigt tala också vissa positiva skäl för en sådan anordning. Om än huvudsyftet med det ifrågasatta distriktsnyvalet är att undvika den konsekvens av en masskassering, som består däri, att nytt val för hela valkretsen måste äga rum, förtjäna nämligen även de konsekvenser beaktas, som enligt nu gällande ordning inträda, då kasseringen

ej föranleder nyval. Det är, som redan framhållits, önskvärt, att icke en viss grupp av valmän ställes helt och hållet utom valförrättningen, även om deras röster ej kunnat medföra ändring i det omedelbara valresultatet. Av de olika utvägar för distriktsnyvalets anordning, som under denna förutsättning ifrågasatts, innebär den av herr Hellberg föreslagna, att distriktsnyvalet skulle äga rum, sedan valförrättningen i övrigt avslutats, och träffas sålunda — i det fall att det ifrågavarande distriktets röster äro av betydelse för valutgången — av den invändning, som utskottet redan riktat mot en dylik anordning. Om åter nämnda röster icke kunna inverka på valutgången, kan det förutsättas att distriktsnyvalet kommer att omfattas med så ringa intresse, att de fördelar, som man med detsamma velat vinna, bliva illusoriska. Liknande invändningar kunna riktas mot herrar Ljunggrens och Olssons tilläggsförslag om distriktsnyval efter hos Kungl Maj:t företagen kassering, ett förslag vars genomförande i praktiken för övrigt torde erbjuda stora svårigheter. Det förutsätter nämligen en sådan teknisk anordning av röstsammanräkningen, att Konungens befallningshavande efter densammas avslutande är i stånd att ur valsedelmassan avskilja valsedlarna från vilket valdistrikt som helst. Föreskrifter i sådan riktning skulle visserligen kunna införas i vallagen, men det kan ifrågasättas, huruvida de därmed förknippade fördelarna äro ägnade att uppväga det väsentligt ökade besvär och de övriga olägenheter, som de skulle medföra. — Mot herr Vennerströms förslag kunna icke samma invändningar riktas som mot herrar Hellbergs, Ljunggrens och Olssons. Det går nämligen ut på att Konungens befallningshavande före den egentliga röstsammanräkningen skulle (beträffande samtliga kretsens distrikt) pröva, huruvida anledning till masskassering föreläge. De nyval, som kunde bliva en följd av dylik masskassering, skulle också äga rum före röstsammanräkningen och sålunda innan valresultatet ens till någon del blivit bekant. Ur den ovan framhållna synpunkten av angelägenheten att distriktsnyvalet ej äger rum, sedan valresultatet i övrigt blivit känt, innebär således herr Vennerströms förslag en lyckligare lösning av spørsmålet än de övriga föreliggande förslagen. Om det kompletterades därhän, att den hos Konungens befallningshavande försiggående förrättningen delades i två bestämt åtskilda och till olika dagar förlagda avdelningar, den ena innefattande all den prövning (av sigill, omslag, protokoll, kuvert o. s. v.) som kan leda till s. k. masskassering, den andra den egentliga röstsammanräkningen, skulle ytterligare fördelar stå att vinna. Det kunde då stadgas, att sådana besvär, som ginge ut på kassering av hela valsedelmassan från ett distrikt, skulle ingivas inom en viss

kort tid efter den första av de två förrättningarna, och att röstsammanräkningen ej finge äga rum, förrän dessa besvär provats och därav eventuellt föranledda distriktsnyval ägt rum. Därmed vore hänsyn tagen till den eventualitet, som i herrar Ljunggrens och Olssons motioner berörts, och — praktiskt taget — alla anledningar till nyval för valkrets i dess helhet undanröjda.

Även om det ifrågasatta distriktsnyvalet, på sätt nu antytts, förläggas före röstsammanräkningen, möta emellertid vid dess genomförande avsevärda svårigheter.

För det första måste den vidsträckta tillämpningen av ett på dylikt sätt anordnat distriktsnyval uppmärksammas. I 39 fall av masskasseringar, som på den grund att de ej kunnat öva inflytande på valets utgång enligt nu gällande ordning ej föranlett nyval, skulle, därest distriktsnyvalet ingått i den ursprungliga ordningen för andrakammarvalen, dylikt nyval hava måst äga rum. Utskottet har redan medgivit, att vissa skäl tala för distriktsnyvals anordnande utan avseende å dess betydelse för valutgången. Men det måste tagas i övervägande, huruvida dessa skäl äro starka nog att uppväga de med dylika val förenade olägenheterna. Lämpligheten av att stadga nyval, där sådant icke är strängt nödvändigt, torde kunna starkt ifrågasättas. Denna omständighet kan utskottet så mycket mindre lämna ur räkningen, som det av utskottet livligt behjärtade huvudsyftet med motionerna just är, att valmännen icke skola betungas med överflödiga valförrättningar.

För det andra måste det tagas under övervägande, huruvida ej en sådan anordning med distriktsnyval, som utskottet i anslutning till herr Vennerströms förslag ifrågasatt, skulle kunna medföra en betänkelig förseening av valen. Att något dröjsmål alltid komme att förorsakas därav är utan vidare klart. Utan att taga bestämd ståndpunkt till den av herrar Hellberg och Vennerström på olika sätt besvarade frågan, huruvida och i vad mån Konungens befallningshavande lämpligen kan tillerkännas definitiv prövningsrätt i frågor angående riksdagsmannaval, eller över huvud taget ingå på den invecklade frågan, vilka ändringar i gällande besvärbestämmelser, som kunde påkallas av distriktsnyvalets införande, vill utskottet nämligen som sin mening uttala, att det ej låter sig göra att i alla förekommande fall tillerkänna Konungens befallningshavande en sådan prövningsrätt. Ett visst dröjsmål med valutgångens bekantgörande vållas sålunda för alla valkretsar av den besvärstid, som torde bliva av behovet påkallad. Ytterligare tidsutdräkt vållas givetvis i de valkretsar, där ett distriktsnyval

skall äga rum. Slutligen måste till nämnda tidsutdräkt läggas den, som kan förorsakas därav, att även vid nyvalet felaktigheter begås, som medföra ny kassering och nytt nyval. Om det redan mot nu gällande ordning kunnat anmärkas, att en alltför lång tid förflyter mellan valförrättningen och uträkningen av valresultatet, kan denna anmärkning givetvis med så mycket större skäl riktas mot en anordning, som i så avsevärd mån framskjuter den sistnämnda.

I detta sammanhang torde ytterligare en omständighet vara förtjänt av uppmärksamhet. Enligt nu gällande vallag är valet »avslutat», så snart röstsammanräkningen ägt rum; omedelbart därefter utfärdar Konungens befallningshavande fullmakt för de valde. Om Kungl. Maj:t upphäver valet, förlora dessa visserligen sina mandat och valkretsen blir utan representanter, men intill dess detta skett liksom även sedan nytt val och ny röstsammanräkning ägt rum, äger valkretsen lagliga representanter. Endast genom ett regeringsrättens utslag kan en valkrets gå miste om sin representation. Av den nu ifrågasatta anordningen kunde däremot bliva följden, att en valförrättares försummelse, så snart den av Konungens befallningshavande prövats böra föranleda kassering, ställde valkretsen utan riksdagsmän för den tid, som åtginge, innan distriktsnyvalet hunnit äga rum och efter prövning hos Konungens befallningshavande godkännas. I politiskt upprörda tider innebär därjämte den — åtminstone teoretiskt — obegränsade möjlighet att uppehålla valets avslutande, som tänkts lagd i valförrättarens hand, en frestelse, som kan leda till föga tilltalande konsekvenser. Praktiskt betydelsefulla skulle dessa kunna bliva framför allt i fall av riksdagsupplösning, då riksdagen som bekant skall sammanträda inom tre månader från det den blev upplöst.

Med allt erkännande av det beaktansvärda i förslagen om införande av distriktsnyval har utskottet sålunda för sin del icke kunnat föreslå någon anordning, mot vilken ej starka betänkligheter kunna anföras. Utskottet är således synnerligen tveksamt om möjligheten att ernå en tillfredsställande lösning av spörsmålet. Skulle emellertid vid den utredning, som utskottet ämnar förorda, en anordning kunna utfinnas, så beskaffad, att den i möjligaste mån täcker alla de fall, i vilka ett distriktsnyval kan befinnas önskvärdt, utan att alltför stora praktiska olägenheter äro förknippade med den, synes dock en sådan anordning vara förtjänt att tagas i beaktande. Utskottet vågar emellertid hysa den förhoppningen, att de åtgärder till förebyggande av masskassering, som utskottet tillstyrker, skola visa sig ägnade att i huvudsak undanröja de missförhållanden, som i motionerna beröras.

Herr Hellberg har i sin motion framkastat frågan, huruvida valförrättare kunna ådömas straff för försummelse, till vilka de göra sig skyldiga. Så är givetvis förhållandet med magistraten och dess deputerade, som i egenkap av valförrättare äro underkastade ämbetsmannans ansvar. Valnämnd torde däremot ej vara underkastad ansvar. Den strafflagsbestämmelse (25 kap. 22 §), som likställer fel av dem, »som förordnade äro att ämbete eller tjänsteärende förrätta», med ämbetsfel, skulle möjligen kunna tänkas vara tillämplig på valnämndens ordförande, som är »förordnad» av Konungens befallningshavande. På valnämndens övriga ledamöter är den i varje fall ej tillämplig; detsamma torde gälla om stadgandet i samma paragraf om »dem, som äro satta att förvalta städers, menigheters eller allmänna av Konungen stadfästade kassors, verks eller andra inrättnings- eller stiftelsers angelägenheter».

III. Ansvarsbestämmelser.

Det måste enligt utskottets mening möta betänkligheter att låta handläggningen av uppdrag av nu ifrågavarande art underkastas ansvarspåföljd. Dels kunna starka skäl anföras mot ett stadgande av dylik art beträffande uppdrag, som i flera hänseenden — och särskilt därutinnan, att avsägelse av desamma i regel ej är tillåten — stå de egentliga kommunala förtroendeuppdragen mycket nära, dels måste det tagas i betraktande, att ett sådant stadgandes införande sannolikt skulle medföra väsentligt ökade svårigheter att finna lämpliga personer villiga att åtaga sig förordnande såsom ordförande i valnämnd.

Utskottet är icke heller övertygat om att ett stadgande om ansvarspåföljd skulle i nämnvärd mån bidra till förebyggande av felaktigheter vid valen. De fel, som begås av värdslöshet eller försumlighet och som ej uteblivit, fastän den felande därmed ådragit sig allt det obehag, som måste följa med ett genom hans förvållande tillkommet nyval i hela valkretsen, torde icke kunna förebyggas genom straffbestämmelser, vilka i förevarande fall näppeligen kunna göras synnerligen stränga. Det kan vidare tänkas, att fel begås uppsåtligen; beträffande dylika fel — i den mån de icke drabbas av redan gällande strafflagsbestämmelser (man har därvid särskilt att tänka på strafflagens 10 kap. 16 § om den som »i val obehörigen verkar») — kan det ännu mindre förutsättas, att straffbestämmelser av nu ifrågasatt art skola kunna förebygga dem.

Utskottet har sålunda icke kunnat tillstyrka de av herrar Ljunggren, Olsson och Vennerström väckta förslagen om införande av ansvarspåföljd för försumliga valförrättare.

Sammanfattning och yrkande.

Över huvud taget synes vid den utredning av förevarande spörsmål, som utskottet vill föreslå riksdagen att begära av Kungl. Maj:t, frågan om direkta åtgärder för undanröjande av orsakerna till masskasseringar i främsta rummet böra tagas under övervägande. Särskilt torde därvidlag de av utskottet uttalade önskemålen om utsändande av på lämpligt sätt uppställda handledningar för valförrättare samt om tillhandahållande åt dessa av valkuvert vara förtjänta av uppmärksamhet. På utredningen torde böra bero, i vad mån ett tillgodoseende av dessa önskemål kräver ändring i lag eller kan ske genom på administrativ väg företagna åtgärder. Skulle det vid den ifrågasatta utredningen visa sig, att spörsmålet om distriktsnyval kunde lösas på ett sätt, som är ägnat att undanröja de av utskottet uttalade betänkligheterna, eller att eljest ändringar i vallagen eller riksdagsordningen synas erforderliga, så torde det kunna förväntas, att Kungl. Maj:t för riksdagen framlägger de förslag härutinnan, vilka av utredningen föranledas.

På grund av vad sålunda anförts hemställer utskottet,

att riksdagen i anledning av förevarande motioner ville i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t täcktes låta verkställa utredning om de åtgärder, som må kunna vidtagas till undanröjande av de med s. k. masskassering av valsedlar vid val till riksdagens andra kammare förenade olägenheter, samt för riksdagen framlägga de förslag, som av utredningen må kunna påkallas, och i övrigt vidtaga de åtgärder, vartill utredningen kan föranleda.

Stockholm den 14 mars 1918.

På konstitutionsutskottets vägnar:

OTTO MANNHEIMER.

Reservationer:

dels av herr *Hellberg* som anförde:

De anmärkningar, som utskottet i sin motivering riktat mot distriktsnyvalen, synas mig mindre befogade.

När det å sidan 27 i utlåtandet talas om, att i 39 fall, som förekommit under de fyra andrakammarvalen 1911—1917, sådana nyval skulle ha måst företagas, därest bestämmelse därom varit införd i vallagen, så bör det ihågkommas, att samtliga dessa 39 distriktsnyval icke skulle orsakat valmännen mer omak än blott ett enda kretsnyval. De 7 kretsnyval, som under samma tid nödgat valmännen i 100-tals kommuner att en andra gång gå till valurnan för fel, som begåtts i ett fåtal distrikt, skulle däremot inte behövt förekomma. Distriktsomvalen skulle således ha i hög grad förminskat valmännens besvär. Och om, som utskottet förväntar av de förebyggande åtgärder det förordat mot masskasseringar av valsedlar, sådana kasseringar skola bliva så sällsynta som anges genom förutsägelsen, att nämnda åtgärder skola i »huvudsak undanröja de missförhållanden, som i motionerna beröras», så synes det finnas desto mindre grund för att samtidigt framställa dessa nyval såsom medförande, att »valmännen betungas med överflödiga valförrättningar».

De förmenta vanskligheter vid distriktsnyvalen, som anförts på sidan 28 och överst på sidan 29 i utlåtandet, synas mig också i hög grad konstruerade och teoretiska. Särskilt om — på sätt herr *Vennerström* föreslagit — konungens befallningshavandes beslut om sådana nyval fattas efter allenast en enkel prövning av valmaterialets yttre beskaffenhet (granskning av konvolut, sigillering, protokoll och valkuvert), kan det omöjligen tänkas medföra någon våda, att ett dylikt beslut inte får överklagas; påföljden därav kan inte bli något värre än ett eller högst ett par distriktsomval. Dessa lokalt begränsade omval kunna då ske oförtövat och sålunda så nära som möjligt i ett sammanhang med det nyss förrättade valet för hela kretsen. Någon nämnvärd tidsutdräkt behöver alltså inte vållas av dem, inte ens om det hart när otänkbara skulle hända, att ett sådant omval föranledde ett nytt.

Den av utskottet tänkta konsekvensen av distriktsomvalen, att en krets kunde bli utan representant, är därför också enligt min bestämda övertygelse bara tänkt; i verkligheten komme den säkert aldrig att inträffa. Skulle ändå en överförsiktig samvetsgrannhet kräva en garanti mot denna teoretiska påföljd, så kunde ju exempelvis stadgas, dels att ny valförrättare skall

utses för ett andra omval, dels att ett distrikt inte får välja om mer än två gånger.

Distriktsomvalen skulle sålunda praktiskt taget säkert visa sig vara ett enkelt och effektivt medel att häva verkningarna av masskasseringar eller av valsedlarnas bortkomst genom en eller annan olyckshändelse — ty även sådana fall kunna inträffa. Om också, som även jag hoppas, de av utskottet förordade förebyggande åtgärderna kunna antagas väsentligt förminska det antal fall då samtliga valsedlar från ett distrikt utmönstras vid sammanräkningen, böra därför enligt min mening även distriktsomval införas såsom ett behöfligt korrektiv mot en sådan likväl möjlig eventualitet;

dels av herr *Olof Olsson* mot viss del av motiveringen.

Förteckning
över
»masskasseringar» vid valen till riksdagens andra kam-
mare åren 1911—1917.¹

Val- till- fälle	Valkrets	Valdistrikt	Antal val- sedlar	Kasseringens orsak	Anmärkningar
1911	Södermanlands läns norra	Helgarö	80	Sigillen å omslagen kring valkuver- ten överensstämde icke med de i valprotokollen avtryckta.	
D:o	D:o	Vansö	104		
D:o	Jönköpings läns östra	Skepperstad	55	Omslaget kring valkuverten och valprotokollet försedda med en- dast 1 sigill.	
D:o	Kronobergs läns västra	Hjortsberga	188	Omslaget kring valkuverten och valprotokollet, som inlagts till- sammans bristfälligt förseglat.	
D:o	Kalmar läns norra	Hallingsbergs norra	223	Omslaget kring valkuverten skadat, så att kuverten kunde uttagas utan att sigillen brötos.	
D:o	Gottlands län	Akebäck	23	Omslagen kring valkuverten förseg- lade med endast 1 sigill.	
D:o	D:o	Ålekog	57		
D:o	D:o	Hejdeby	22	Omslaget kring valkuverten förseg- lat med endast 1 sigill och intet sigill å valprotokollet.	
D:o	Blekinge län	Rödeby	214	I protokollet fanns ej angifvet an- talet i valet deltagande eller an- talet avlämnade valkuvert.	
D:o	Göteborgs och Bohus län	Skärhamn	81	Omslaget kring valkuverten försett med endast 1 sigill, av vilket två avtryck gjorts å valprotokollet.	
D:o	Älvsborgs läns mellersta	Tunge	103	Protokoll över valförrättningen ej till K. B. inkommet.	
D:o	D:o	Södra Björke	38	Omslaget kring valkuverten försett med endast 1 sigill.	
D:o	D:o	Eriksberg	100	Protokollet bestyrkt endast av val- nämndens ordförande.	
D:o	Örebro läns norra	Ödeby	44	Valkuverten stämplade felaktigt.	

¹ Material: Konstitutionsutskottets utlåtande nr 37 för år 1912 bil. A (för valet 1911), Kungl. Statistiska Centralbyråns redogörelser för riksdagsmannavalet (för valen 1914) och uppgifter från Kungl. Statistiska Centralbyrån (för valet 1917) samt Regeringsrättens årsbok, herr Vennerströms motion och handlingar från Kungl. Justitiedepartementet (för upphävida val).

Valtillfälle	Valkrets	Valdistrikt	Antal valsedlar	Kasseringens orsak	Anmärkingar
1911	Hälsinglands södra	Bollnäs	1 267	Valurnan ej förseglad vid uppehåll i valet, bristfälliga anordningar vid valet m. m.	Kungl. Maj:t upphävde valet (Regeringsrättens årsbok 1911, Ref. 125).
D:o	Ångermanlands södra	Hemsö	54	Valprotokoll och omslaget kring valkuverten försedda med endast 1 sigill.	
D:o	Norrbottnens läns norra	Soppero	41	Olagliga uppehåll i valförrättningen.	
1914 våren	Stockholms läns södra	Österåker	317	Valkuverten ej lika till storlek och färg.	
D:o	Stockholms läns norra	Hökhuvud	185	Valkuverten försedda med en öppning å framsidan.	
D:o	Södermanlands läns södra	Forsa	119		
D:o	Örebro läns södra	Kvistbro	529	Vallokalen ej öppen under den kungjorda tiden.	
D:o	Jämtlands läns södra	Storsjö	95	Omslaget kring valkuverten delvis öppet och ej försett med vederbörliga sigill.	
D:o	Västerbottnens läns södra	Gunnarn	132		
1914 hösten	Östergötlands läns södra	Åtvid	853	Valkuverten ej ogenomskinliga.	
D:o	Gottlands län	Färö	209	Valkuverten olika till storlek och beskaffenhet.	
D:o	D:o	Hogrån	52		
D:o	D:o	Hamra	62		
D:o	Älvsborgs läns norra	Frändefors	348	Otillräcklig försegling av omslaget kring valkuverten.	
D:o	Älvsborgs läns mellersta	Horla	73		
D:o	Älvsborgs läns södra	Finnekumla	66	Valkuverten försedda med en öppning å framsidan.	
D:o	Skaraborgs läns södra	Mularp	38	Otillräcklig försegling av omslaget kring valkuverten.	
D:o	Örebro läns norra	Lillkyrka	191	Valkuverten försedda med en öppning å framsidan.	
D:o	Gästrikland	Åmot	210	Valkuverten olika till storlek och beskaffenhet.	
D:o	Hälsinglands södra	Skog	402	Otillräcklig försegling av omslaget kring valkuverten.	
1917	Stockholms läns södra	Ytterjärna	62	Valkuverten försedda med en öppning å framsidan.	K. Maj:t upphävde valet.

Valtillfälle	Valkrets	Valdistrikt	Antal valsedlar	Kasseringens orsak	Anmärkingar
1917	Stockholms läns norra	Husby-långhundra	120	Valkuverten olika till färg och beskaffenhet.	K. Maj:t upphävde valet.
D:o	D:o	Knivsta	149	Valkuverten försedda med en öppning å framsidan.	
D:o	D:o	Angarn	129		
D:o	Kalmar läns södra	Gärdslösa	153	Omslaget kring valkuverten ej vederbörligen förseglat.	
D:o	Blekinge län	Lillhövda	233	Valkuvertens antal ej överensstämmande med anteckning i valprotokollet.	
D:o	Kristianstads läns nordvästra	Loshult	267	Valkuvertens antal överensstämde ej med det antal som antecknats i valprotokollet.	
D:o	D:o	Västra Karup	241	Valkuverten försedda med en öppning å framsidan.	K. Maj:t upphävde valet.
D:o	Hallands län	Askome	62	Endast 1 av de i valprotokollet avtryckta 2 sigill avtryckt å omslaget kring valkuverten.	K. Maj:t upphävde valet.
D:o	D:o	Nösslinge	48		
D:o	D:o	Skummeslöv	138	Intet sigill å omslaget kring valkuverten eller å det yttre konvolutet kring valkuverts omslag, valprotokoll och röstlängd.	
D:o	Älvsborgs läns norra	Bolstad	208	Omslaget kring valkuverten otillräckligt förseglat.	
D:o	D:o	Tydje	100		
D:o	Skaraborgs läns södra	Marum	57	Valkuverten ej lika till färg och storlek.	
D:o	Jämtlands läns norra	Frostviken	240	Valkuverten ej ogenomskinliga.	K. Maj:t upphävde valet.
D:o	D:o	Alanäs	238		
D:o	Norrbottens läns norra	Öster Torneå första	143	Valförrättningen ej pågått föreskriven tid.	K. Maj:t upphävde valet.
D:o	D:o	Öster Torneå andra			

Tablå över »masskasseringar» vid val till riksdagens andra kammare 1911—1917 och deras orsaker

Valtillfälle m. m.	Masskasseringar			Masskasseringarnas orsaker: antalet distrikt, där masskasseringen föranletts av:					
	Antal distrikt		Antal valsedlar	fel i avseende å valkuvertens stämpling	andra fel i avseende å valkuverten	bristande överensstämmelse mellan antalet kuvert och protokollet	andra fel i avseende å protokollet	fel i avseende å valförrättningens anordning m. m.	fel i avseende å försigling och sigillering av valsedelskonvolut och protokoll
	i städer	på landsbygden							
1911: kasseringar, som ej föranlett vals upphävande	—	16	1,427	1	—	—	3	1	11
1911: kasseringar, som föranlett vals upphävande	—	1	1,267	—	—	—	—	1	—
1914 våren: kasseringar, som ej föranlett vals upphävande	—	6	1,377	—	3	—	—	1	2
1914 våren: kasseringar, som föranlett vals upphävande	—	—	—	—	—	—	—	—	—
1914 hösten: kasseringar, som ej föranlett vals upphävande	—	11	2,504	—	7	—	—	—	4
1914 hösten: kasseringar, som föranlett vals upphävande	—	—	—	—	—	—	—	—	—
1917: kasseringar, som ej föranlett vals upphävande	—	6 ¹	1,018 ¹	—	1	2	—	—	3
1917: kasseringar, som föranlett vals upphävande	—	12	1,570	—	7	—	—	2	3
	—	52	9,163	1	18	2	3	5	23

¹ Här i ingår även Loshults valdistrikt, varom se utskottets utlåtande sid. 20 noten.

Bil. 3.

Uppgift å antalet överklagade val till riksdagens andra kammare
1911—1917, där besvären föranlett:

	valets upp- havande	ny röst- samman- räkning	ingen åtgärd ¹
1911.....	1 ²	—	4 ³
1914 våren	—	—	3 ⁴
1914 hösten	—	—	—
1917.....	6	2 ⁵	4 ⁶

¹ Inclusive fall, då besvären av formella skäl ej upptagits.

² Se Regeringsrättens årsbok 1911 Ref. 125.

³ » » » 1911 Ref. 126, 127, not. Ju. 74, 76.

⁴ » » » 1914 Ref. 44, 50, not. Ju. 28.

⁵ Varmlands län östra och Örebro län södra valkretsar.

⁶ Västerbottens län södra valkrets, Ångermanlands södra valkrets, Älvsborgs län mellersta valkrets och Jämtlands län norra valkrets (nyvalet).

